

IT VEŠTAK IZMEĐU SCILE I HARIBDE

IT COURT EXPERT BETWEEN SCYLLA AND CHARYBDIS

Boško S. Rodić

Visoka škola akademskih studija „Dositej“ Beograd

©MESTE

JEL kategorija: **K11, K14, K24**

Apstrakt

Prihvatajući se veštačenja u IT sudski veštak se susreće¹ sa brojnim moralnim, stručnim, i, razume se objektivnim problemima. U ovom radu pokušaćemo da dodirnemo spomenute probleme nudeći rešenja iz sopstvenog iskustva. Prvi problem jeste – dobiti posao, drugi uraditi posao i treći – naplatiti posao. Posao se dobija pre svega direktno preko sudova. Veštake predlažu i individue – učesnici u pravosudnom postupku: tuženi, tužioci i/ili njihovi opunomoćenici. Stranke (tuženi i/ili tužilac) mogu iz raznih razloga da ne prihvate veštaka koje predlaže neko mimo njih. Da bi posao veštačenja bio uspešno realizovan, već spomenuto na početku ovog teksta, veštak mora da savlada brojne Scile i Haribde. Ipak karakterističan problem za srpsko pravosuđe u odnosu na veštake jeste plaćanje, bolje rečeno – neplaćanje. Prema (Derikonjić, 2017) veštacima se duguje oko pola miliona evra. I ako budu isplaćeni, što zbog inflacije, što zbog pravila „bolje danas hiljadu, nego za godinu dana – deset hiljada“, veštaci su stalno u problemu. Poseban problem je realno vrednovanje – valorizacija nečijeg rada prilikom veštačenja. Saglasimo se da je IT veštačenje u domenu visokotehnološkog kriminala gde se zahteva najviši mogući stepen stručnosti – znanja. Kako platiti to znanje?

Ključne reči: IT, zakoni, veštačenje, nalaz i mišljenje, naplata veštačenja.

Abstract

Accepting expertise in IT, the court expert encounters with numerous: moral, professional, and is understood by objective problems. In this paper we will try to explain the mentioned problems by offering solutions from our own experience. The first problem is to get a job, then to do the job, and the third, to charge the services. This job is primarily obtained through courts. Experts also suggest individuals – participants in the judicial process: the defendants, prosecutors and/or their plenipotentiaries. The parties (the respondent and/or the prosecutor) may for various reasons not accept expert witnesses

Adresa autora:

Boško S. Rodić

[✉ bosko.rodic@gmail.com](mailto:bosko.rodic@gmail.com)

¹ Kad je u pitanju IT veštačenje malo je reći da se IT veštak nalazi između dva „čudovišta“. Slično, kao u satiri „Jazavac pred sudom“, glavni junak David Štrbac nije na „četiri“ ćoška, nego na – „dvadeset četiri“. Pored otpora suprotstavljenih strana, veštak je posebno opterećen zahtevom za poznavanjem predmeta veštačenja. Kad je u pitanju informaciona tehnologija (IT) ovaj problem se višestruko uvećava. Naime, u pitanju je tehnologija koja ima najbrži stepen promena – usavršavanja. Veštak, hteo – ne hteo, da bi bio u toku sa promenama, mora stalno da uči.

suggested by someone past them. For this work to be successfully realized, already mentioned at the beginning of this text, the expert has to master numerous Scylla and Charybdis. Still, a typical problem for the Serbian judiciary in relation to experts is payment, or rather - non-payment. According to Derikonjic (2017) courts owe the experts about half a million euros. And if they are paid out, because of the inflation, because of the rules "better today thousand, then for a year - ten thousand", experts are constantly in trouble. A particular problem is realistic valuation - the valorization of someone's work in the artificial experiment. Let's agree that IT is an expertise in the domain of high-tech crime where the highest possible level of expertise - knowledge is required. How to pay this knowledge?

Keywords: IT, Laws, Expertise, Finding and Opinion, Expertise Collection.

1 DOBIJANJE POSLA VEŠTAČENJA

Da bi neko bio angažovan kao sudski veštak mora da ima „licencu“, formalno pravo, koje se reguliše odgovarajućim dokumentom – Rešenjem koje izdaje Ministarstvo pravde. U preambuli Rešenja stoji „na osnovu člana 13. stav 1. Zakona o sudskim veštacima („Sl. glasnik Republike Srbije“, broj 44/2010) i člana 192. stav 1. Zakona o opštem upravnom postupku („Sl. List SRJ“, br.33/97 i 31/2001 i „Sl. glasnik Republike Srbije“, broj 30/2010) rešavajući po zahtevu koji je podneo NN za imenovanje sudskog veštaka, ministar pravde doneo je REŠENJE...

Razume se da se moraju ispunjavati brojni uslovi koje kandidat za sudskog veštaka mora da zadovolji da bi stekao pravo za imenovanje.

Veštak će se angažovati – ako za to postoji potreba. Veštaka predlažu fizička i/ili pravna lica (njihovi opunomoćenici), pa i sami sudovi. Zakonom o parničnom postupku, („Sl. glasnik RS“, br. 72/2011), trenutno važeća verzija, tačka 5, članovima 259. do 275, zaključno, definiše se angažovanje veštaka. Naime, član 259: „Sud će da izvede dokaz veštačenjem ako je radi utvrđivanja ili razjašnjenja neke činjenice potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže.“

1.1 Primeri iz prakse

Već je spomenuto da se veštak angažuje (po potrebi) na predlog strana u sporu i/ili na predlog suda. Prvo veštačenje ovog veštaka bilo je upravo na predlog stranke, građanina FZ iz Beograda u (mogućem) sporu u periodu februar – mart 2007. Oštećeni – predlagač, je tražio da se izvrši procena štete po elektrotehnici na objektima u

kojim su se navodno proizvodile sintetičke droge². Objekti su bili u selu U. Naime, nakon što su organi unutrašnjih poslova preuzeli „staranje“ nad objektima u selu došlo je do oštećivanja istih praćeno pljačkom svega i svačega što se moglo izneti iz objekata i, pre svega, iskoristiti. Ono što nije moglo da se koristi (oprema, infrastruktura) uništeno je do stepena pretvaranja pokretnih sredstava u furdu. Da bi se veštačenje „formalno pokrilo“ oštećeni je samo pitao veštaka da li poseduje dokument (rešenje) po kojem je ovlašćen da veštači i na elektrotehničkoj opremi. Veštak je odgovorio pozitivno. Grubo uzevši veštak je dobio posao „na reč“.

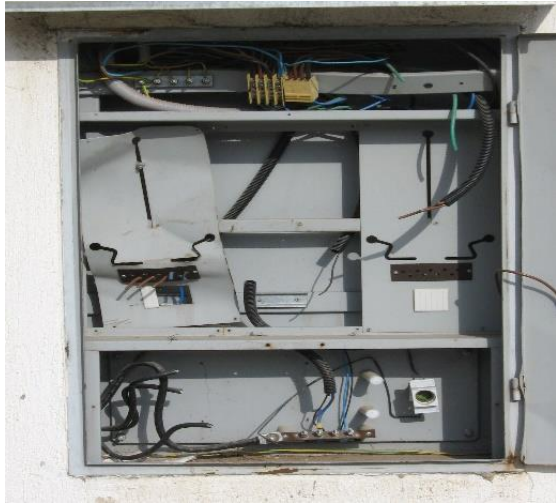

Slika 1. Deo (uništenog) magacinskog prostora

Posebna je priča u vezi sa realizacijom zahteva oštećenog. Veštak se našao pred više problema. Kako popisati svu oštećenu elektrotehničku opremu sa potpunim i preciznim opisom oštećenja na istoj? Kako definisati potrebne radnje da se oštećena oprema popravi (zameni, ugradi...) do pune funkcionalnosti? Proceniti troškove za revitalizaciju celog sistema. Posebno

² Reč je o jedinjenjima koji sadrže amfetamin-sulfat, piperonal, difenil, formamid...

sa aspekta „izgubljene dobiti“ !!!³. Epilog: veštak je uspešno rešio zahtev oštećenog.

Slika 2. Jedan od mnogobrojnih uništenih/opljackanih razvodnih ormarića za struju

Napominjem da je prilikom izvođenja konačne – ukupne „vrednosti“ štete veštak u prvi mah pogrešio. Greška je vrlo brzo otklonjena. Ova greška, kao iskustvo, obavezuje veštaka da više puta proveri zaključke do kojih je došao.

Poslednja 2-3 veštačenja veštak je dobio preko udruženja „IT veštak“.

2 URADITI POSAO

„Uraditi posao“ – znači, u skladu sa zadatkom veštačenja koji definiše predlagač, uraditi nalaz i na osnovu istog dati mišljenje. Veštak je tokom „karijere“ uradio 17 nalaza iz oblasti elektrotehnike/elektronike i 113 nalaza iz oblasti IT. Vrednosti parnica su se kretale i preko 250.000.000,00 EUR.

Svi predmeti su imali manju ili veću dozu specifičnosti. Šta više, neki su, u prvi mah, bili potpuno strani – nepoznati veštaku, barem u odnosu na predmet veštačenja. Na primer, veštačenje štete (2008/2009) na automobilu zbog (ne)ispravnog funkcionisanja tzv. „potapajućih“ stubića, Slika 3. Tužilac je bio fizičko lice. Tužena je opština SM zbog toga što je zbog, navodno, neispravnosti stubića tužilac ošteti automobil.

Imenovani je pokušao da pređe na neregularan način (velikom brzinom) preko spuštenog stubića. Stubić je „odradio“ svoj „posao“ na regularan način – dočekao tužiočev automobil. Posledica se već pretpostavlja.

Veštak se, pre veštačenja, nikad ranije nije sretao sa tom tehnologijom. Barem ne kao problemom. U pitanju je tehnika koja je u funkciji sprečavanja nekontrolisanog ulaska vozila u zabranjene (pešačke) zone. Veštak je prilikom boravka u Francuskoj, u Kampijenu, 1996. godine prvi put video kako funkcionišu ti stubići.

Slika 3. Potapajući stubići

Slika 4. „Optuženi“ stubić

Ispitivanje, dokazivanje, „krivice“ stubića provereno je i putem eksperimenta. Simulacija – eksperiment je dokazao da je stubić funkcionisao u skladu sa ugovorom (deklaracijom) o ispravnosti sistema.

³ Da nije tužno, bilo bi – smešno. Kako govoriti o „dobiti“ od proizvodnje droga?

Veštak je, inače, u cilju izvođenja korektnog nalaza često pribegavao simulacijama – eksperimentu. U parnici, pod kodnim imenom „garaža“, praktično je proveravan sistem (polu)automatskog funkcionisanja (garažnih) vrata, Slika 5. Naime, jednom od korisnika zajedničke garaže, prilikom izlaska iz garaže, garažna vrata su izgrebala karoseriju. Vrata su se u skladu sa propisanom procedurom zatvarala prilikom prolaska oštećenog vozila.

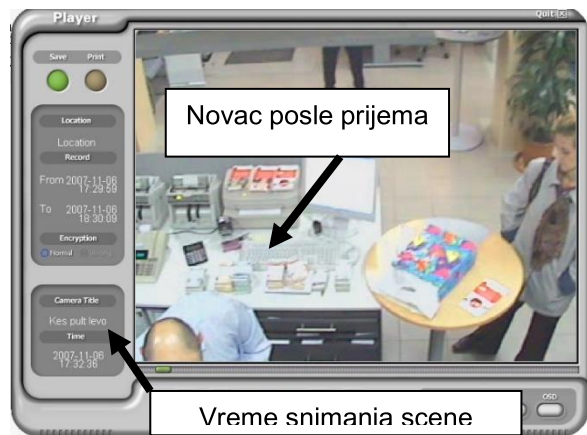

Slika 5. Provera sistema za upravljanje garažnim vratima

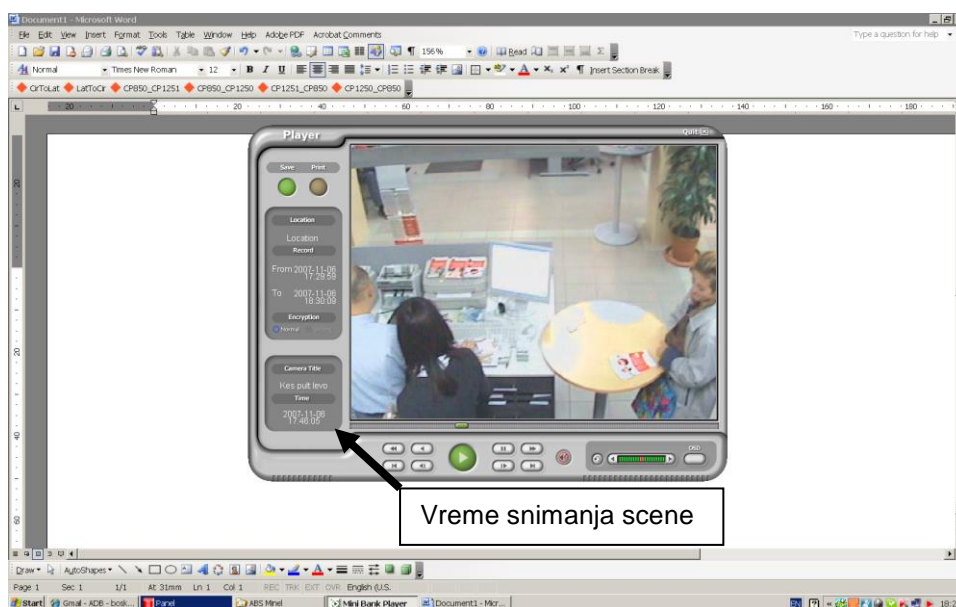
Proverom je dokazano da vrata nisu bila uzrok oštećivanja (grebanja) karoserije automobila, već nepravilno rukovanje sistemom od strane vlasnika (vozača) oštećenog vozila. U tom slučaju

veštak je utvrdio da odgovornost nije na strani tuženog kućnog saveta. Jedini propust kod vrata je učinio vlasnik – kućni savet, što nije obezbedio vidno upozorenje u vezi moguće štete izazvane nepravilnom upotrebom pomenutog sistema.

Veštačenje u oblasti IT, pored visokog nivoa stručnosti zahteva i veštinu korišćenja tehnike, „oštro oko“, itd. U parnici (2008/2012) koja je trebala da reši problem krađe novca veštak je zahvaljujući veštini doveo u sumnju mogućnost krađe novca od strane službenika banke – brojača novca. Naime, klijentu banke je tokom primopredaje novca u banci, u iznosu oko 100.000,00 EUR, nestalo oko 35.000,00 EUR. Slike 6, 7. i 8.

Slika 6. Privremeni raspored novca nakon predaje

Slika 7. Brojačica nosi novac levo, prva trećina pete sekunde

Slika 8. Brojačica nosi novac levo, druga trećina pete sekunde

Napominjemo da su sve ostale kamere bile isključene osim ove koja je zabeležila priložene snimke. Slučajno!?

Tokom veštačenja, pored razumljivih problema – utvrđivanja istine, veštak je imao problema zbog nekooperativnosti učesnika u parnici. To je sasvim razumljivo. Kako je, barem jedna strana, grešna (obično tužena), dešavalo se da veštak bude izložen pritiscima, uvredama. Bilo je i pokušaja nagodbe jedne od strana sa veštakom⁴. Doduše ne često.

Generalni problem bio je (ne)poznavanje tehnologije. Veštak je zbog toga pod stalnim pritiskom da uči nove tehnologije.

3 NAPLATA VEŠTAČENJA

Ovo je po ličnom iskustvu, a i prema (Derikonjić, 2017), najproblematičniji⁵ deo posla. Veštak se dva puta „opekao“ „zahvaljujući“ lažnim obećanjima advokata. Radi se o nemalim iznosima. Inače najneefikasnija naplata je od Višeg suda. Kasni i do godinu dana. Sa druge strane dobar primer je Privredni sud. Na osnovu uplaćenog depozita, po završenom suđenju, veštaku se odmah isplaćuje njegova naknada.

⁴ Možda nije slučajno, radi se o istom licu.

⁵ Prema (Derikonjić, 2017), sudovi u Srbiji dužni su veštacima čak pola miliona evra. I, ne samo da im duguju novac, nego stručnjaci različitih profila koje sud

Otvoreno je pitanje visine naknade. Odnosno, da li je ista samerljiva sa troškovima i vrednošću nalaza koji je uradio veštak?

Koristim priliku da podsetim da je, ministar pravde, prema (Bodolo, 2018)], doneo novi Pravilnik o naknadi troškova u sudskim postupcima koji je objavljen u „Službenom glasniku RS“, broj 9 od 05.02.2016.godine. Novim Pravilnikom, između ostalog, propisani su uslovi za naknadu i visinu naknade koji u sudskim postupcima pripadaju veštaku.

Članom 5. navedenog Pravilnika utvrđeno je da troškovi učešća u postupku veštaka čine putni troškovi, troškovi za ishranu i prenoćište i izgubljena zarada.

Izgubljena zarada regulisana je članovima 10, 11. i 12, ista se nadoknađuje učesniku u postupku – veštaku koji je u radnom odnosu, s tim da poslodavac ima pravo da od suda koji vodi postupak zahteva naknadu iznosa koji je licu u radnom odnosu isplatio na ime zarade. Pravilnik ne navodi koja je to visina izgubljene zarade koja se nadoknađuje učesniku u postupku.

Neposredni troškovi veštačenja regulisani su članovima 14, 15. i 16, između ostalog se navodi da se veštaku nadoknađuju izdaci za utrošeni materijal i drugi stvarni izdaci.

angažuje za iznošenje stručnog mišljenja u parničnim i krivičnim postupcima, na isplatu dugovanja čekaju mesecima, pa i godinama.

Visina nagrade učesnika u postupku regulisana je članovima 18. i 19. Veštaku se nagrada određuje tako što se osnovica za obračun nagrade deli brojem časova u mesecu koji je prethodio veštačenju, pa se tako dobijeni iznos množi brojem časova koji su bili neophodni za veštačenje⁶. Osnovica za obračun nagrade jeste dvostruki iznos prosečne mesečne zarade po zaposlenom u Republici Srbiji, bez poreza i doprinosa, isplaćene za mesec koji je prethodio veštačenju prema podacima organa nadležnog za poslove statistike.

Za veštačenja obavljena u otežanim uslovima, nagrada se uvećava za 100%, takođe je propisano da veštaku u krivičnom postupku u kome je posebnim zakonom određeno da postupa javno tužilaštvo posebne nadležnosti pripada nagrada koja može biti dvostruko visa od nagrade iz stava 1. i 2. člana 18.

Postupak zahteva za naknadu troškova i nagradu regulisani su članovima 31. i 32.

Pravilnik je stupio na snagu 13.02.2016.godine.

Prema prethodnom Pravilniku, osnovica za obračun nagrade koja je takođe bila definisana kao prosečna zarada u Republici, bez poreza i doprinosa i uvećavala se u određenom procentu, zavisno od školske spreme (više škole 150%, visoke 200%, magistrature 250% i doktorata 300%), novi Pravilnik definiše da osnovicu čini

dvostruki iznos prosečne mesečne zarade, nezavisno od školske spreme. Starim Pravilnikom bilo je dozvoljeno uvećanje nagrade za 100%, za posebno složene predmete, dok novi Pravilnik dozvoljava tu mogućnost samo za veštačenja obavljena u otežanim uslovima (noću, u izuzetno nepovoljnim vremenskim uslovima i sl.), i za veštačenja koja je neophodno obaviti nedeljom i praznikom.

Preporučujemo primenu Pravilnika o naknadi troškova u sudskim postupcima („Službeni glasnik“ Republike Srbije 09/16) u pogledu nagrade veštaka.

U praksi se mogu naći i drugi (drugačiji) primeri – načini obračuna naknada veštačenja. Na primer, „Cenovnik troškova i naknada veštačenja USVB⁷“

4 ZAKLJUČAK

U radu je dat, samo, mali deo „Scila i Haribdi“. Najproblematičnije bile su i ostale stručna znanja vezana za konkretni problem. Ovo stoga jer u prvosudnom postupku ne mogu da se dozvole dileme zbog nepotpunosti i/ili nepreciznosti iznošenja činjenica. Veštak nikako ne sme da dozvoli da zbog njegove nesposobnosti bude optuženo i okrivljeno lice koje je nevino, a ništa manje, da ne bude optuženo i okrivljeno lice koje nije nevino.

CITIRANA DELA

Bodolo, I. (2018, 11 29). *Cenovnik*. Preuzeto sa Udruženje sudskih veštaka "Vojvodina": <http://www.forensicexp-vojvodina.org.rs/docs/UVcenovnik.pdf>

Derikonjić, M. (2017, 05 30). *Zakon o rokovima izmirenja novčanih obaveza u komercijalnim transakcijama*. Preuzeto sa Vebsajt Politika: <https://www.paragraf.rs/dnevne-vesti/020617/020617-vest7.html>

Datum prve prijave: 14.08.2018.
Datum prijema korigovanog članka: 22.03.2019.
Datum prihvatanja članka: 27.03.2019.

⁶ Ovde je stalno prisutna moralna dilema: preterati ili potceniti broj potrebnih sati. Takođe, „ozbiljno“

veštačenje često ulazi u sfere, ako ne naučnog rada, ono barem stručnog rada. Kako „valorizovati“ taj rad?

⁷ USVB – Udruženje sudskih veštaka Beograd.

Kako citirati ovaj rad? / How to cite this article?

Style – APA Sixth Edition:

Rodić, B. S. (2019, 04 15). IT veštak između Scile i Haribde. (Z. Čekerevac, Ur.) *FBIM Transactions*, 7(1), 152-158. doi:10.12709/fbim.07.07.01.17

Style – Chicago Sixteenth Edition:

Rodić, Boško S. 2019. „IT veštak između Scile i Haribde.“ Urednik Zoran Čekerevac. *FBIM Transactions* (MESTE) 7 (1): 152-158. doi:10.12709/fbim.07.07.01.17.

Style – GOST Name Sort:

Rodić Boško S IT veštak između Scile i Haribde [Časopis] // *FBIM Transactions* / ur. Čekerevac Zoran. - Beograd : MESTE, 15 04 2019. - 1 : T. 7. - str. 152-158.

Style – Harvard Anglia:

Rodić, B. S., 2019. IT veštak između Scile i Haribde. *FBIM Transactions*, 15 04, 7(1), pp. 152-158.

Style – ISO 690 Numerical Reference:

IT veštak između Scile i Haribde. Rodić, Boško S. [ur.] Zoran Čekerevac. 1, Beograd : MESTE, 15 04 2019, *FBIM Transactions*, T. 7, str. 152-158